

ЛИСТИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО ДО ВАТРОСЛАВА ЯГИЧА

Найвизначніший філолог-славист кінця XIX — початку XX ст. Ватрослав Ягич (6.VII.1838—5.VIII.1923) має великі заслуги в організації науково-дослідних робіт і в галузі україністики. Він написав низку праць, у яких були порушені важливі питання української філології: «Четыре критико-палеографические статьи» (1884), «Критические заметки по истории русского языка» (1889), «Einige Streitfragen» (1908) тощо, постійно дбав, щоб питання українознавства відповідно були представлені в редактованому ним 1875—1920 рр. першому славистичному журналі «Archiv für slavische Philologie»: він сам особисто для цього видання написав чимало рецензій, анотацій та загальних оглядів, його учнями були І. Зілинський, К. Кисилевський, О. Маковей, І. Панькевич, К. Студинський, І. Франко, В. Щурат та ін. В. Ягич підтримував тісні контакти з Науковим товариством ім. Шевченка у Львові, цією першою загальноукраїнською академією наук, був його дійсним членом з 8 березня 1903 р. Він листувався з багатьма українськими лінгвістами, літературознавцями, етнографами, істориками. В його багатому архіві зберігається близько 350 листів українських учених. Вони містять цінні, нерідко унікальні матеріали для історії україністики¹. Досі опубліковано лише незначну частину цих листів². Важливо було б кореспонденцію В. Ягича з українськими вченими опублікувати окремим виданням.

¹ Див. Ham m J. Register der [Korrespondenz von Vatroslav Jagić im Besitz der] Universitätsbibliothek in Zagreb // Wiener slavistisches Jahrbuch.— Bd. VIII (1960).— S. 75—111.

² Див.: Jakóbi e s M. Iwan Franko i Vatroslav Jagić // Slavia orientalis.— VIII (1959), № 1.— S. 67—90; див. також: Франко І. Збір. творів: У 50-ти т.— К., 1986.— Т. 50.— С. 154—430; Ham m J. Korespondencija Vatroslawa Jagića.— Zagreb, 1970.— Knj. II: Pisma iz Kusije (один лист Я. Головацького, шість листів П. Житецького і чотири листи О. Потебні); Олександр Опанасович Потебня: Ювілейний зб. до 125-річчя з дня народження.— К., 1962.— С. 78—90 (де без коментарів та з багатьма помилками й недоглядами вміщено всі 12 листів О. Потебні до В. Ягича); Дз е н д з е л і в с ь к и й Й. О. До історії підготовки «Малоруско-німецького словаря» Є. Желехівського // Наук. зб. Музею української культури у Свиднику.— Пряшів, 1975.— Т. 8.— С. 239—248; e j u s d. Briefe von P. H. Zyteckuj an Vatroslav Jagić aus den Jahren 1878—1908 // Zeitschrift für Slawistik.— Bd. XXIV. (1979).— S. 699—710; його ж. Листування К. П. Михальчука з В. Ягичем // Studia z filologii polskiej i słowiańskiej.— Т. XIX (1980).— S. 265—277; його ж. Матеріали до історії української діалектології // Наук. зб. Музею української культури у Свиднику.— Пряшів, 1970.— Т. 12.— С. 263—269 (чотири листи І. Панькевича); його ж. Листи українських учених до Ватрослава Ягича // Зб. Матице српске за славистику.— Нови Сад, 1989.— Бр. 37.— С. 147—169; там же.— Нови Сад, 1990.— Бр. 38.— С. 147—169.

З Вагрославом Ягичем листувався Михайло Грушевський. В архіві В. Ягича, що зберігається у Загребі в Національній та університетській бібліотеці (*Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb, Marulićev trg. 21*) виявлено чотири листи та одну листівку М. Грушевського до В. Ягича, що стосується періоду липня 1905— липня 1923 р. Про зв'язки М. Грушевського з В. Ягичем між 1905 і 1923 рр., на жаль, не вдалося роздобути якихось відомостей, хоч узагалі може бути, що під час перебування М. Грушевського у Відні він міг мати з В. Ягичем контакти. Листи мають такі дати:

- № 1. 24.VI (10.VII), 1904 р. [Львів].
- № 2. 14/27.VII, 1904 р. Львів.
- № 3. 1/14.VIII, 1904 р. Львів.
- № 4. 30.I (12.II), 1905 р. [Львів].
- № 5. 14.VII, 1923 р. Баден біля Відня.

Всі п'ять кореспонденцій автографи з досить чітким почерком. Листи (1—4) писані українською мовою (в основному желяхівкою) на папері в лінійку і клітку. Листівка (№ 5) писана по-російськи. На всіх листах відбита овальна печатка з написом: «Sv[eučilišna] Bibl[ioteka]. Zagreb». Друкуються листи із збереженням графіки автора, інтерпункція сучасна.

Йосип ДЗЕНДЗЕЛІВСЬКИЙ

№ 1

[Львів], 24.VI (10.VII) [1]904 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Мені дуже було мило почути від д[окто]ра Франка¹, що в своїм листі Ви згадали про мене й казали передати свій привіт. Тепер, коли Ви кінчите свій семестр і, може, маєте трохи більше часу, я посилаю Вам свою статтю про видання Наук[ового] тов[ариства] ім[ені] Шевченка, про котру згадував Вам. Коли б витяг з неї, або що, здалося для Вашої часописи, я радо б постарався Вам його доставити. А з кінцем 1904 р. я зроблю огляд за р[ік] 1904, як ми з Вами говорили, для «Archiv-a»² (до кінця 1903 р. доведений друкований огляд, що Вам посилаю³).

Я був зайнятий 2-м виданням I тома «Історії»⁴, й випуском LIX т[ому] «Записок». Окрім того, у нас тепер вакаційні курси — перша проба «свобідного» українського «університета»⁵, як їх тепер шумно називають.

За кілька день буду свобідніший і зможу про щось нове подумати. Залучаючи вирази глибокого поважання, пишуся

Мих. Грушевський

№ 2

Львів. 14(27)VII, [I]904 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Я дуже радо постараюсь перекласти з свого огляду діяльності Наук [ового] тов[ариства] ім[ені] Шевченка, але я не знаю, скільки місця можете Ви дати [для] його в «Архиві». Тому я дуже просив би Вас вичеркнути в залученім екземплярі статі (в котрім я вичеркнув те, що призначалося для читачів «Ж[урнал]у М[инистерства] н[ародного] п[росвещения]») ⁶, що уважаєте менше потрібним або зайвим, і в такій version épurée δ відослати її міні, а я зараз скажу перекласти. Розуміється, Ви не потребуєте при тім деталічно виглажувати, а тільки з грубого повичеркувати. Я думаю, що се не забере Вам багато часу, а я дуже цію можливість виходу скорочення сеї статі в «Archiv-i» ⁷. Я вповні згоджуюся з Вами, щодо вартости німецьких органів в посередництві поодиноких слов'янських літератур з науковим світом. Тому добрався і до німецького видання моєї «Історії» ⁸. Друк її іде поволі наперед. Маю 12 аркушів уже видрукованих.

До Енциклопедії радий служити, чим можу ⁹. Археологічний огляд України й Галичини включений в мою «Історію». Як Ви, Високоповажаний Пане Професор, будете його потребувати уже, то напишіть, як великий він має бути, і в яким напрямі потрібув[ав] би бути закодифікований евентуально. До того часу Ви будете вже, мабуть, мати німецьке видання моєї «Історії» й переглянете дотичні уступи.

Проф[есора] Кримського ¹⁰ знаю як здібного й працевитого чоловіка. Коли підніметься робота в Енциклопедії, то певне буде робити її за порозумінням з Житецьким ¹¹.

Бажаючи веселих вакацій, пишуся з глибоким поважанням

Мих. Грушевський

[P. S.] Д[окто]р Франко засилає поклін і привіт.

Национальна і університетська бібліотека у Загребі (Хорватія). Рукописи. 100, 11. Автограф.

№ 3

Львів, 1(14).VIII, [I]904 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Дуже дякую, що потрудилися переглянути мою статтю. Я викинув титули, вичеркнені Вами (щось лише окрім двох), доповнив огляд à jour **, а перекласти піднявся д[окто]р Франко, так що і з сторони язика, думаю, будете вдоволені. Початок посилаю Вам тепер, за кілька днів він Вам вишле кінець.

* Чистовий варіант (фр.)

** У повному порядку (фр.).

Було б пожадано, аби сей огляд мій [міг] вийти десь невдовзі, аби не застарівся. Дальший огляд треба буде зробити аж з кінцем р[оку] 1905.

Я виїзжаю нині на кілька тижнів до Salzkammergut¹² — у Львові не дають спочинку люде — і ціле окруження моє, хоч і жаль кидати недавнього саджений город. Думав був поїхати до фамілії до Росії¹³, але якось прикро тепер там¹⁴. Що то з того буде.

Засилаю разом справоздання з наших курсів¹⁵.

Сердечно здоровлю! З глибоким поважанням

Мих. Грушевський

[P. S.] Якби що треба — то кореспонденцію зі Львова будуть мені пересилати.

Національна і університетська бібліотека у Загребі (Хорватія). Рукописи. 100, 12. Автограф.

№ 4

[Львів], 30.1/12.11, [1]905 [р.]

Шановний Пане Товаришу!

Я нічого не маю проти транскрипції *Хмельницький-Chmelnyckyj*, ми так усе транскрибуємо, і мене від сього відвело в останній хвилі коріговання замітки д[окто]ра Франка, що німці не знають сеї транскрипції, читають *Chmelnyckyj* як *Хмельникки*. В «Archiv-i» мабуть, сього страху нема, отже може бути *с — ць*.

В справі «Zapysky», «Zbirnyk» я думаю, що рація по моїй стороні. «Записки» — «Запыскы» в офіціальній правописи Росії, наше *и* зближше до російського *ы*, польського *у*, і як транскрибується *ы* через *у*, ми транскрибуємо все наше *и* через *у*. І Ви транскрибуєте в «Archiv-i» *Pupin*, не *Pipin* отже і «Zbirnyk», «Zapysky».

Таке моє переконання. Але в справах редакційних міцно памятаю пословицю: *Въ чужой монастырь [!] съ своимъ уставомъ не ходять* і не маю найменших претензий вносити якісь переміни в Ваші норми, чи як Ви виражаєтеся — на Вашім гльбусі.

Ваш М. Грушевський

Національна і університетська бібліотека у Загребі (Хорватія). Рукописи. 100, 13. Автограф.

№ 5

Баден біля Відня. 14.VII. [19]23 [р.] *

Многоуважаемый Игнатий Викентьевич!

Если будете в Баденъ, вспомните наш теперешний (с мая) адрес: Isabella Str [asse]. 15; 1 — Мы будем очень рады Вас видеть у себя во время Ваших каникул.

Искренне уважающий

М. Грушевский

Национальна і університетська бібліотека у Загребі (Хорватія). Рукописи. 100, 14. Автограф.

ПРИМІТКИ

1. Іван Франко. (1856—1916) у 1892—1893 р. у слов'янському семінарі Віденського університету під керівництвом В. Ягича написав і захистив докторську дисертацію «Варлаам і Йоасаф, старохристиянський духовний роман і його літературна історія». З того часу І. Франко весь час вів з В. Ягичем інтенсивне листування. Див. виноску 2 передмови.

2. «Archiv für slavische Philologie» — редагований В. Ягичем (1875—1920) славістичний журнал.

3. Йдеться про: Hruševskij M. Erstes Decennium wissenschaftlicher Tätigkeit der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg // AfsIPh.— XXVII (1905).— S. 279—299.

4. Друге видання «Історії України-Руси». Т. I. До початку XI віка» М. Грушевського було надруковане накладом автора у друкарні НТШ у Львові 1908 р.

5. Оскільки питання про відкриття українського університету зводилося, НТШ улітку 1904 р. вирішило організувати на зразок поширених у Європі вільних університетів «Українсько-руські наукові курси». Ініціаторами їх проведення були Михайло Грушевський, Марія Грушевська, Іван Франко та Володимир Гнатюк. Курси тривали від 23.VI. по 22. VII. 1904 р. Програма їх була розрахована на 90 годин із трьох дисциплін: історія України (лектори М. Грушевський, С. Томашівський, М. Ганкевич), історія української літератури (лектори І. Франко, К. Студинський), етнографія (лектори Ф. Вовк, І. Раковський, С. Томашівський). Крім того, було проведено «практичний курс українсько-руської мови (лектор І. Брик), у якому розглянуто питання походження української мови, її становище серед інших індоєвропейських і слов'янських мов, теорію Погодіна-Соболевського й останні публікації Т. Флоринського, оглянуто фонетику та морфологію української мови у зв'язку з проблемами правопису. Курси були організовані на кошти НТШ на 135 слухачів, більшість яких були із Наддніпрянщини. Докладніше див. інформацію І. Кривецького та М. Грушевського «Вільні університети», «Українсько-руські наукові курси» — Літературно-Науковий Вістник», річник VII, том XXVII, кн. VIII, с. 97—113.

6. «Журнал Министерства народного просвещения», у 152 частині якого (СПб., 1904.— С. 117—148) М. Грушевський опублікував докладну інформацію «Львовское ученое общество имени Шевченка и его вклады в изучение Южной Руси».

7. Див. прим. 3.

8. Йдеться про задум М. Грушевського видати свою «Історію України-Руси» в перекладі німецькою мовою. Було підготовлено і видано лише перший том «Geschichte des ukrainischen Volkes. I. Urgeschichte des Landes und Volkes Anfänge des Kijever Staates» (Leipzig, 1906.— XVIII.— 754 s.), що є авторизованим перекладом з II видання його ж «Історії України-Руси», див. прим. 4.

* Дата поштового штемпеля.

9. У цей час В. Ягич виношував конкретну реалізацію своєї ідеї Слов'янської енциклопедії, видання якої на його пропозицію у 1903 р. прийняло Відділення російської мови і словесності Петербурзької АН. Ця енциклопедія при загальній вступній частині мала складатися з трьох відділів: I. Слов'янське мовознавство (лінгвістична частина), II. Слов'янські літератури (історично-літературна частина) і III. Побут слов'янських народів (етнографічна частина). В усіх трьох відділах В. Ягич, очевидно, передбачав певні підрозділи чи нариси для кожного із слов'янських народів, у тому числі й українського. Вірогідно, що В. Ягич у листі до М. Грушевського поділився думками про Слов'янську енциклопедію і, можливо, висловив певні пропозиції чи поставив якісь питання своєму адресатові стосовно третього, етнографічного її відділу. План лінгвістичного відділу Слов'янської енциклопедії В. Ягич запропонував Петербурзькій АН лише в листопаді 1905 р. Українську мову тут передбачалося представити двома нарисами: 1. нарисом української діалектології на 3—4 др. арк., який мав написати К. Михальчук; 2. нарисом утворення сучасної української літературної мови на 2—3 др. арк., що його мав підготувати П. Житецький; див.: Документи к истории славяноведения в России (1850—1912).— М.; Л., 1948.— С. 260—264. Наскільки відомо, планів II (літературознавчого) та III (етнографічного) відділів В. Ягич не розробляв. Можливо, це зумовлено тим, що організаційні роботи у справі підготовки I (лінгвістичного) відділу Слов'янської енциклопедії, тобто «Енциклопедии славянской филологии», виявилися досить складними і надто затяглися. Як відомо, план «Энциклопедии славянской филологии» реалізовано лише частково.

10. Кримський Агатангел (1871—1942) — український сходознавець, славіст і письменник. Автор цілого ряду праць з історії укр. мови, літератури, фольклору. Див. с. 330.

11. Житецький Павло Гнатович. (4.1, 1837 (23.XII.1836—18.III.1911) — видатний український філолог, член-кор. Петербурзької АН (з 1898), учитель А. Кримського в колегії Галагана. Основні праці: «Опись Пересопницкой рукописи XVI в. (1876); «Очерк звуковой истории малорусского наречья» (1876); «Очерк литературной истории малорусского наречья в XVII—и XVIII вв.» (ч. I, 1889) та ін.

12. Залькаммергут — альпійська курортна місцевість над р. Трау — правою притокою Дунаю в Австрії.

13. Можливо, в Одесу до брата Олександра — професора-історика, дійсного члена НТШ з 18.XII. 1907 р. Див. с. 294, 331, 366.

14. Очевидно, натяк на значне піднесення революційного руху в Російській імперії.

15. Правдоподібно, окремий відбиток із «Літературно-Наукового Вістника». Див. прим. 5.